

الگوی ساختاری باورهای غیرمنطقی بر اساس ویژگی‌های شخصیتی و عزت‌نفس در دانشجویان: نقش واسطه‌ای تفکر انتقادی*

توران خرسندپور^۱، سیمین‌دخت رضاخانی^۲، حسن‌پاشا شریفی^۳

The structural pattern of irrational beliefs based on personality traits and self-esteem in students: the mediating role of critical thinking

Turan Khorsandpour¹, Simindokht Rezakhani², Hassanpasha Sharifi³

چکیده

زمینه: «تفکر انتقادی» فرآیندی است که به منظور تفسیر و ارزیابی اطلاعات و تجربیات مورد استفاده قرار می‌گیرد. اما مسئله اصلی این است، آیا تفکر انتقادی می‌تواند بین باورهای غیرمنطقی و ویژگی‌های شخصیتی و عزت‌نفس نقش واسطه‌ای داشته باشد؟ **هدف:** ارائه مدلی برای پیش‌بینی باورهای غیرمنطقی بر اساس ویژگی‌های شخصیتی و عزت‌نفس در دانشجویان با نقش میانجی‌گری تفکر انتقادی بود. **روش:** پژوهش حاضر توصیفی از نوع همبستگی و معادلات ساختاری بود و جامعه آماری ۲۰۹۸۴ هزار دانشجویان دختر و پسر مقطع کارشناسی و کارشناسی ارشد دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات تهران در نیمسال اول سال تحصیلی ۱۳۹۷-۹۸ بودند. حجم نمونه ۳۷۵ نفر برآورد شد که به صورت تصادفی طبقه‌ای چندمرحله‌ای انتخاب شدند و به پرسشنامه‌های باورهای غیرمنطقی خرسندپور، رضاخانی و شریفی (۱۳۹۹)، ویژگی‌های شخصیتی نئو مک‌کری و کاستا (۲۰۰۴)، عزت‌نفس روزنبرگ (۱۹۶۵) و تفکر انتقادی ریتکس (۲۰۰۳) پاسخ دادند. نتایج به وسیله ضرایب همبستگی و تحلیل مسیر با استفاده از نرم‌افزار SPSS و AMOS تحلیل شد. **یافته‌ها:** نتایج نشان داد از بین ویژگی‌های شخصیتی، روان‌رنجورخویی به صورت مثبت و بازبودن نسبت به تجربه و وظیفه‌شناسی به صورت منفی می‌توانند باورهای غیرمنطقی را پیش‌بینی کنند. عزت‌نفس و تفکر انتقادی نیز به صورت منفی باورهای غیرمنطقی را پیش‌بینی می‌کنند. یافته‌ها حاکی از آن است که تفکر انتقادی می‌تواند رابطه بین بازبودن نسبت به تجربه و وظیفه‌شناسی با باورهای غیرمنطقی را به صورت منفی؛ و رابطه بین روان‌رنجورخویی و باورهای غیرمنطقی را به صورت مثبت میانجی‌گری کند. همچنین تفکر انتقادی می‌تواند رابطه بین عزت‌نفس و باورهای غیرمنطقی را به صورت منفی میانجی‌گری کند. در مجموع نتایج نشان داد ویژگی‌های شخصیتی، عزت‌نفس و تفکر انتقادی می‌توانند ۳۶ درصد واریانس باورهای غیرمنطقی را تبیین کنند ($P < 0/05$). **نتیجه‌گیری:** تفکر انتقادی می‌تواند نقش واسطه‌ای بین باورهای غیرمنطقی با ویژگی‌های شخصیتی و عزت‌نفس در دانشجویان داشته باشد. از جمله دستاوردهای این پژوهش می‌تواند ترغیب درمانگران به ایجاد راهکارهایی برای تغییر در شناخت، افکار، عملکردها، عواطف و شناخت ابعاد شخصیتی دانشجویان به عنوان قشر جوان و فرهیخته جامعه باشد. **واژه کلیدی‌ها:** باورهای غیرمنطقی، ویژگی‌های شخصیتی، عزت‌نفس، تفکر انتقادی.

Background: "Critical thinking" is a process used to interpret and evaluate information and experiences. But the main question is, can critical thinking mediate between irrational beliefs and personality traits and self-esteem? **Aims:** To provide a model for predicting irrational beliefs based on personality traits and self-esteem in students with the role of mediating critical thinking. **Method:** The present study was a descriptive study of correlation and structural equations and the Statistical population of 20984 thousand male and female students of Islamic Azad University, Science and Research Branch of Tehran in the first semester of the 1397-98 academic year. The sample size was estimated to be 375 people who were randomly selected from multi-stage classes to the questionnaires of irrational beliefs Khorsandpour, Rezakhani and Sharifi (1399), personality traits of Neo McCurry and Costa (2004), self-esteem Rosenberg (1965) and Ritex (2003). They replied. The results were analyzed by correlation coefficients and path analysis using SPSS and AMOS software. **Results:** The results showed that among personality traits, neuroticism in a positive way and openness to experience and conscientiousness in a negative way can predict irrational beliefs. Self-esteem and critical thinking also negatively predict irrational beliefs. Findings suggest that critical thinking can negatively correlate the relationship between openness to experience and conscientiousness with irrational beliefs; and positively mediate the relationship between neuroticism and irrational beliefs. Critical thinking can also negatively mediate the relationship between self-esteem and irrational beliefs. Overall, the results showed that personality traits, self-esteem and critical thinking can explain 36% of the variance of irrational beliefs ($P < 0/05$). **Conclusions:** Critical thinking can play a mediating role between irrational beliefs with personality traits and self-esteem in students. Among the achievements of this study can be encouraging therapists to create solutions to change the cognition, thoughts, actions, emotions and personality dimensions of students as a young and educated segment of society. **Key Words:** Irrational beliefs, personality traits, self-esteem, critical thinking.

Corresponding Author: Rezakhani@riau.ac.ir

* این مقاله برگرفته از رساله دکتری نویسنده اول است.

^۱. دانشجوی دکتری مشاوره، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد علوم و تحقیقات، تهران، ایران

^۱. Ph.D Student in Counseling, Islamic Azad University, Science and Research Branch, Tehran, Iran

^۲. استادیار، گروه مشاوره، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد رودهن، رودهن، ایران (نویسنده مسئول)

^۲. Assistant Professor, Department of Counseling, Islamic Azad University, Roudehen Branch, Roudehen, Iran (Corresponding Author)

^۳. استاد، گروه روانشناسی، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد رودهن، رودهن، ایران

^۳. Professor, Department of Psychology, Islamic Azad University, Roodehen Branch, Roodehen, Iran

پذیرش نهایی: ۹۹/۱۰/۱۲

دریافت: ۹۹/۰۹/۱۶

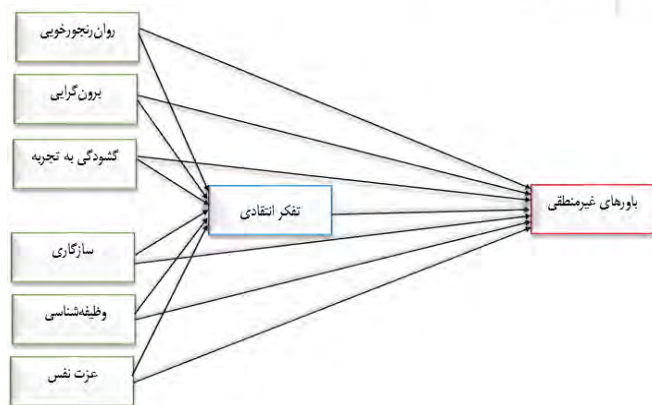
مقدمه

شمار می‌آیند که یا به طور مستقیم همراه با بازتاب‌هایی مانند اندوه، افسردگی و خشم ظاهر می‌شوند یا به صورت درونی و لحظه‌ای تظاهر می‌کنند و حاصل آنها عدم تحرک و بی‌علاقگی به کار و فعالیت است (ترنر، ۲۰۱۶). بنابراین می‌توان گفت این باورها از عامل‌های مهم و تأثیرگذار بر سلامت هستند (افشار، ۱۳۹۵). نتایج برخی پژوهش‌ها نشان داده است که باورهای غیرمنطقی با شادکامی کمتر، اضطراب بیشتر و رضایت‌مندی کمتر از زندگی ارتباط دارد (ذوقی‌پور، نبی‌زاده و حسینی، ۱۳۹۵؛ بهره‌مند، سعیدی و کوماسی، ۲۰۱۵). باید در نظر داشت با توجه به این که نتایج برخی تحقیقات نشان داده است که داشتن باورهای غیرمنطقی به احساسات ناسالم، رفتارهای نامطلوب و اختلالات روانی منجر می‌شود، هدف بسیاری از درمان‌های روانشناختی بر تغییر باورهای غیرمنطقی و جایگزینی آنها با افکار کارآمد، سالم و منطقی تمرکز یافته است. با این حال، به نظر می‌رسد کمتر به تفاوت‌های شخصیتی و تأثیری که می‌تواند بر این باورها داشته باشد پرداخته شده است (سامار، والتون و مک‌درموت، ۲۰۱۳). اگر چه پردازش‌های زیستی، روانشناختی و اجتماعی - فرهنگی زیادی بر باورهای غیرمنطقی افراد تأثیر می‌گذارند و بی‌شک این تأثیرات بسیار پیچیده است، به احتمال بررسی عوامل اصلی شخصیت و تأثیر آن بر باورهای غیرمنطقی بتواند درباره این که به چه دلیل افراد در مواجهه با شرایط مختلف از این باورها استفاده می‌کنند، اطلاعات قابل توجهی ارائه دهد. ویژگی‌های شخصیتی از جمله عوامل تبیین‌کننده تفاوت‌های فردی در زمینه‌های انگیزشی، هیجانی و عملکردی هستند (ریو، ۱۳۹۶). ویژگی‌های شخصیتی از عواملی هستند که سازگاری افراد را در مقابله با رویدادهای تنش‌آور تحت تأثیر قرار می‌دهند (بشارت، زمانی فرونشانی و معافی، ۱۳۹۶)؛ یکی از رویکردهای مورد پذیرش در این زمینه نظریه پنج عاملی شخصیت است که پنج شاخص روان‌رنجورخوبی (N)^۱، برون‌گرایی (E)^۲، باز بودن به تجربه (O)^۳، سازگاری (A)^۴ و وظیفه‌شناسی (C)^۵ را مطرح می‌کند. سامار و همکاران (۲۰۱۳) در پژوهشی توصیفی - همبستگی به بررسی نقش ویژگی‌های شخصیتی در پیش‌بینی باورهای غیرمنطقی

دانشجویان از جمله قشرهای هوشمند و مستعد جامعه و ضمانت‌گر سازندگی و بالندگی فردای کشور خویش هستند و سلامت روانی و جسمی آنان در یادگیری و افزایش آگاهی عملی و تحصیلی‌شان تأثیرگذار است که این امر می‌تواند تأثیر بسیار مهمی در آینده هر کشوری داشته باشد. این در حالی است که اختلال‌های روانی در قشر دانشجو می‌تواند در کاهش کارآیی آنان نقش مهمی داشته باشد (افشار، ۱۳۹۵). رشد و پرورش مهارت‌های فکری دانشجویان همیشه مسئله‌ای پیچیده در آموزش بوده است، اما امروزه حالت بحرانی به خود گرفته است، چرا که برونداد (خروجی) اطلاعات جامعه از قدرت «تفکر انتقادی» افراد درباره این اطلاعات فراتر رفته است، به نحوی که در سال‌های اخیر متخصصان امور تربیت به شدت از ناتوانی دانشجویان در امر تفکر انتقادی ابراز نگرانی کرده‌اند (گلاس، ۲۰۱۷؛ به نقل از ذوالفقاری، ۱۳۹۸). افزون بر آن، پژوهش‌های متعدد نشان داده است که برخی حالات و رفتارهای نامساعد روانشناختی مانند اضطراب و افسردگی در محیط دانشگاهی وجود دارد و دانشجویان با مجموعه‌ای از مشکلات درسی، مالی، ازدواج، شخصیتی، رفتاری و اجتماعی مواجه هستند (حامدی، شفیع‌آبادی، نوابی‌نژاد و دلاور، ۱۳۹۲). هم‌گام با پژوهش‌های حیطه سلامت، مطالعات روانشناسان نشان داده است که تصور و ذهنیت افراد، نسبت به واقعیت‌های زندگی آنان بیشترین تأثیر را در رضایت از زندگی‌شان دارد (خرسندپور، رضاخانی و شریفی، ۱۳۹۹). از این‌رو، تفکرات غیرمنطقی در سبب‌شناسی تمام آشفتگی‌های هیجانی و نابهنجاری‌های روانی دخیل هستند؛ بنابراین فکر منطقی به رضایت خاطر بیشتر منجر می‌شود، در برابر آن فکر غیرمنطقی قرار دارد که مطلق‌گراست و در عین حال، استدلالی را برای پشتوانه ندارد و مانع از رویارویی مؤثر فرد با حوادث می‌شود (آدلر و فاگلی، ۲۰۱۵). به عبارت دیگر، باورهای غیرمنطقی افکاری هستند که بر روان فرد سلطه دارند و عامل تعیین‌کننده نحوه تعبیر و تفسیر و معنی دادن به رویدادها و تنظیم‌کننده کیفیت و کمیت رفتارها و عواطف‌اند (کورسینی، ۲۰۱۸). باورهای غیرمنطقی با واقعیت منطبق نیستند، باید و حکم برای فرد می‌آورند، تعادل فرد را از بین می‌برند و از ایجاد نظم جلوگیری می‌کنند (خانی‌جیحونی، حیدرنیا، کاوه و حاجی‌زاده، ۲۰۱۷). باورهای غیرمنطقی جزء آن دسته از باورها به

1. Neuroticism
2. Extroversion
3. Openness to experience
4. Agreeableness
5. Conscientiousness

صحیح و عقلانی از اطلاعات جمع‌آوری شده از منابع مختلف، توانایی تشخیص و به کارگیری استدلال قیاسی و استقرایی، تشخیص و تمییز سفسطه از استدلال و توانایی تفکیک عقاید از حقایق (ذوالفقاری، ۱۳۹۸)، یک میانجی‌گر نیرومند در رابطه بین عوامل شخصیتی و عزت‌نفس با باورهای غیرمنطقی باشد. تفکر را صرف نظر از کیفیت و شکل آن می‌توان به عنوان منبع و مصدر تمام افعال و فعالیت‌های آگاهانه انسان دانست. به نظر می‌رسد وجود انواع ویژگی‌های شخصیتی و درجه‌ای از عزت‌نفس و تفکر انتقادی در نوع باورهای (منطقی یا غیرمنطقی) افراد تأثیر داشته باشد. این که افراد با عزت‌نفس بالا بتوانند از پیامدهای آن مانند سازگاری، وظیفه‌شناسی و بهبود روابط بین فردی سود ببرند، می‌تواند آرامش درونی فرد را موجب شود. همچنین آموزش تفکر انتقادی بر بعضی از متغیرهای میانجی‌گر از قبیل شناخت، نگرش و تفکر تأثیر می‌گذارد و به تقویت قابلیت ذهنی، شناختی و تفکر مستدل و تیزبینانه منجر می‌شود (احمدپور مبارکه، ۱۳۹۰)؛ با توجه به این مطالب که دانشجویان به عنوان افراد کارآمد جامعه تا چه میزان می‌توانند از تفکر انتقادی و عزت‌نفس برخوردار بوده و از ویژگی‌های شخصیتی خود برای حل مسائل پیچیده بهره گیرند. همچنین به چه نحوه می‌توانند اطلاعات حاصل از منابع مختلف را با هم تلفیق کرده و فرضیه‌های متفاوت ساخته و به آزمایش بگذارند و سرانجام به گونه‌ای منتقدانه و منطقی قضاوت کنند. لذا این پژوهش به بررسی این مسأله پرداخت که ویژگی‌های شخصیتی و عزت‌نفس با نقش میانجی‌گر تفکر انتقادی تا چه اندازه می‌توانند باورهای غیرمنطقی دانشجویان را پیش‌بینی کنند؟ مدل پیشنهادی در شکل ۱ ارائه شده است.

شکل ۱. مدل مفهومی پژوهش

دانشجویان پرداختند. در این پژوهش که بر روی ۲۵۰ دانشجو به انجام رسیده بود نتایج نشان داد که تمامی روابط بین ویژگی‌های شخصیتی و باورهای غیرمنطقی معنی‌دار است.

برخی بررسی‌ها نشان می‌دهد که عزت‌نفس پایین نیز با رفتارهای اشتغال ذهنی و باورهای غیرمنطقی درباره خود ارتباط منفی دارد (پریچارد، ۲۰۱۰). بنابراین، افراد با عزت‌نفس بالا از سلامت جسمی و ذهنی بیشتری نسبت به دیگران برخوردارند (ساکلاری و همکاران، ۲۰۱۸). عزت‌نفس، نگرش فرد به خود است که با درون‌نگری غیر قابل تشخیص است (یا اشتباه تشخیص داده می‌شود) و با ارزیابی خود توصیف می‌شود (فروتن، احدی، عسکری، صاحبی و پیش‌قدم، ۱۳۹۹)؛ عزت‌نفس به صورت ارزیابی کلی فرد از اهمیت و ارزش خود به عنوان یک انسان تعریف شده است. بر پایه تعریف مذکور می‌توان دریافت که عزت‌نفس دارای دو عنصر مهم است. اول، نوعی ارزیابی است و دوم، این ارزیابی می‌تواند مثبت، منفی یا مابین آن باشد (توماس، پورتیوس و نلمانس، ۲۰۱۱). ارزیابی فرد از خودش و ارزشی که برای خود قائل است می‌تواند اثر زیادی بر روان فرد داشته باشد (مندى و الدلکیلیوگلو، ۲۰۱۶). به گونه‌ای که ارزیابی مثبت از خود که در قالب عزت‌نفس بیان می‌شود برای بهزیستی روانی، ضروری است و به عنوان یک سپر و محافظ در مقابل ناسازگاری روانشناختی عمل می‌کند و باعث ارزیابی مثبت فرد از زندگی می‌شود (بیلدیز، بایتمیر و دمیرتاس، ۲۰۱۸). نتایج برخی پژوهش‌ها نشان می‌دهد که بین ویژگی‌های شخصیتی و باورهای غیرمنطقی رابطه معناداری وجود دارد (نجفی، ۲۰۱۶؛ گومان و شعیب، ۲۰۱۳) و بین باورهای غیرمنطقی با عزت‌نفس رابطه معناداری وجود دارد به طوری که با افزایش عزت‌نفس احساس توانمندی و ارزشمندی در فرد به وجود می‌آید و رضایت، سلامت، بهبود روابط بین فردی و شادکامی را در فرد به دنبال دارد (اونیوگبو، اونیشی و ایسادی، ۲۰۲۰؛ ایلدیز، بایتمیر و دمیرتاش، ۲۰۱۸؛ استفسون، واتسون، چن و موریس، ۲۰۱۸؛ سادونیکووا، ۲۰۱۶).

در این راستا و در ارتباط با باورهای غیرمنطقی، ویژگی‌های شخصیتی و عزت‌نفس می‌توان به نقش تفکر انتقادی اشاره کرد. به نظر می‌رسد که تفکر انتقادی^۱ به‌عنوان توانایی استخراج نتایج

^۱ critical thinking

روش

پژوهش حاضر توصیفی و از نوع همبستگی و معادلات ساختاری بود. جامعه آماری مورد مطالعه این پژوهش تمامی دانشجویان دختر و پسر مقطع کارشناسی و کارشناسی ارشد دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات تهران که در ۲۰۹۸۴ هزار دانشجویی در سال تحصیلی ۹۸-۱۳۹۷ بودند. با توجه به این که پژوهش حاضر به تدوین مدلی برای پیش‌بینی باورهای غیرمنطقی بر اساس ویژگی‌های شخصیتی و عزت‌نفس با میانجی‌گری تفکر انتقادی می‌پردازد و به‌طور معمول در مدل‌های ساختاری حجم نمونه ۳۰۰ نفر در نظر گرفته می‌شود (شریفی و شریفی، ۱۳۸۹)، در این پژوهش نیز حجم نمونه ۳۰۰ نفر در نظر گرفته شد و با در نظر گرفتن احتمال افت ۲۵ درصدی، حجم نمونه به ۳۷۵ نفر افزایش یافت. روش نمونه‌گیری، تصادفی طبقه‌ای چند مرحله‌ای بود که بر حسب مقطع تحصیلی و جنسیت دانشجویان انجام شد بدین شکل که در بازه زمانی اجرای پژوهش (نیمسال اول سال تحصیلی ۹۸-۱۳۹۷) تعداد رشته‌های مقطع کارشناسی و کارشناسی ارشد دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات تهران به ترتیب ۲۷ و ۳۴۵ رشته بود. با توجه به تعداد رشته تحصیلی در هر مقطع، دو دانشکده در مقطع کارشناسی و سه دانشکده در مقطع کارشناسی ارشد به صورت تصادفی انتخاب شد. از هر دانشکده منتخب، دو رشته تحصیلی و از هر رشته تحصیلی دو کلاس و از هر کلاس بین ۱۵ تا ۲۰ دانشجو (دختر و پسر) به طور تصادفی انتخاب شد. در انتخاب کلاس‌ها سعی شد نمونه‌گیری به ترتیبی باشد که تعداد دانشجویان دختر و پسر تقریباً مساوی باشد. در نمونه‌گیری دوم (ارایه مدل ساختاری) رشته‌های علوم تغذیه و مهندسی شیمی (دانشکده علوم و مهندسی صنایع غذایی) و رشته‌های مهندسی پزشکی بیوالکتریک و مهندسی پزشکی بالینی (دانشکده مهندسی پزشکی) در مقطع کارشناسی؛ و رشته‌های ژنتیک و هواشناسی (دانشکده علوم پایه)؛ رشته‌های اقتصاد و انرژی و طبیعت‌گردی (دانشکده محیط زیست و انرژی) و رشته‌های حسابداری و مدیریت شهری (دانشکده مدیریت و اقتصاد) به طور تصادفی انتخاب شدند و پرسشنامه‌های مورد نظر بین دانشجویان مذکور توزیع شد. در این پژوهش ملاک‌های ورود عبارت بودند از دانشجویی تمام وقت واحد علوم و تحقیقات بودن، بین محدود سنی ۲۰ تا ۳۵ سال قرار داشتن و ملاک‌های خروج از پژوهش

مخدوش و ناقص بودن پرسشنامه‌ها بود که در نهایت پرسشنامه‌ها بین ۳۷۵ نفر از دانشجویان کارشناسی و کارشناسی ارشد دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات تهران توزیع شد. ملاحظات اخلاقی در پژوهش با جلب رضایت آگاهانه شرکت‌کنندگان رعایت شده است؛ همچنین به افراد درباره محرمانه بودن نتایج اطمینان داده شد. لازم به ذکر است که به علت ناقص بودن ۱۲ پاسخنامه تعداد ۳۶۳ پاسخنامه مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت.

ابزار

پرسشنامه شخصیتی نئو - فرم کوتاه^۱: در این پژوهش، از فرم کوتاه پرسشنامه پنج‌عاملی شخصیتی نئو مک‌کری و کاستا (۲۰۰۴) استفاده شد. فرم کوتاه این مقیاس ۶۰ سؤالی است و پنج ویژگی شخصیتی را مورد سنجش قرار می‌دهد که عبارتند از روان‌رنجورخویی (N)، برون‌گرایی (E)، باز بودن به تجربه (O)، سازگاری (A) و وظیفه‌شناسی (C). هر کدام از این ویژگی‌ها با ۱۲ سؤال مورد سنجش قرار می‌گیرند. شیوه پاسخ‌دهی به این صورت است که آزمودنی جواب را در یک طیف ۵ درجه‌ای از نوع لیکرت (از کاملاً مخالفم نمره ۴، مخالفم نمره ۳، بی تفاوت نمره ۲، موافقم نمره ۱ و کاملاً موافقم نمره صفر) انتخاب می‌کند. لازم به ذکر است پرسش‌های ۱، ۳، ۸، ۹، ۱۲، ۱۴، ۱۵، ۱۶، ۱۸، ۲۳، ۲۴، ۲۹، ۳۰، ۳۱، ۳۳، ۳۸، ۳۹، ۴۲، ۴۴، ۴۵، ۴۶، ۴۸، ۵۴، ۵۵، ۵۷، ۵۹ به صورت معکوس نمره‌گذاری می‌شوند. با توجه به این که هر مؤلفه ۱۲ سؤال دارد پس نمره هر مؤلفه بین صفر تا ۴۸ است. برای تعیین پایایی پرسشنامه شخصیتی نئو - فرم کوتاه (NEO) مک‌کری و کاستا (۲۰۰۴) در پژوهشی که در مورد ۲۰۸ نفر از دانشجویان به فاصله ۳ ماه اجرا کردند، ضرایب پایایی خرده مقیاس‌های آن را $0/83(N)$ ، $0/75(E)$ ، $0/80(O)$ ، $0/79(A)$ و $0/79(C)$ ذکر کردند. مک‌کری و کاستا (۲۰۰۴) فرم کوتاه پرسشنامه شخصیتی نئو را در مورد ۱۴۹۲ نفر انجام دادند و ضریب همبستگی این آزمون را با سیاهه نئو ۲۴۰ سؤالی برای پنج ویژگی شخصیتی نئو به ترتیب $0/83(N)$ ، $0/83(E)$ ، $0/91(O)$ ، $0/76(A)$ و $0/86(C)$ گزارش کردند. این آزمون توسط گروسی فرشی (۱۳۸۰) در ایران ترجمه و در مورد نمونه‌ای با حجم ۲۰۰۰ نفر از دانشجویان دانشگاه‌های علوم پزشکی شهرهای تبریز و شیراز هنجاریابی شده است. ضریب

۱. NEO-personality inventory-REVISED (NEO-FF-R)

در مورد ۴۳ دانشجوی دختر ۰/۲۷- (p= ۰/۰۴۶) به دست آمد. ضریب روایی واگرا بین مقیاس عزت نفس روزنبرگ و مقیاس وسواس مرگ در کل نمونه و به تفکیک جنس در حد متوسط گزارش شد، نتایج نشان داد که مقیاس عزت نفس روزنبرگ از روایی مناسبی برخوردار است.

پرسشنامه گرایش به تفکر انتقادی^۲: این پرسشنامه به وسیله ریکنس (۲۰۰۳) ساخته شد که دارای ۳۳ سؤال و شامل سه زیر مقیاس است. قسمت اول شامل ۱۱ سؤال برای سنجش مقیاس نوآوری^۳، قسمت دوم شامل ۹ سؤال در خصوص مقیاس بلوغ فکری^۳ و قسمت سوم شامل ۱۳ سؤال برای مقیاس اشتغال ذهنی^۴ است. این ابزار با مقیاس پنج درجه‌ای لیکرت از کاملاً موافقم (نمره ۵) تا کاملاً مخالفم (نمره ۱)، نمره گذاری می‌شود. حداکثر و حداقل نمره کسب شده در این آزمون به ترتیب ۱۶۵ و ۳۳ امتیاز است. نمره کل گرایش به تفکر انتقادی از جمع نمره‌های سه زیر مقیاس به دست می‌آید که می‌توان بر اساس میانگین نمره کل، گرایش قوی، متوسط و ضعیف را تعیین کرد؛ به این صورت که نمره کل ۱۳۵/۳۱ به بالا گرایش قوی را توصیف می‌کند. نمره ۱۰۸/۹۱ تا ۱۳۵/۳۰ نشان‌دهنده گرایش متوسط و نمره ۱۰۸/۹۰ و کمتر نشان‌دهنده گرایش ضعیف به تفکر انتقادی است (راستجو، سپهر و زندوانیان نائینی، ۱۳۹۵). پایایی این پرسشنامه در پژوهش راستجو و همکاران (۱۳۹۵) با روش ضریب آلفای کرونباخ در خرده مقیاس‌های نوآوری، بلوغ فکری و اشتغال ذهنی به ترتیب مقادیر ۰/۶۹، ۰/۸۵ و ۰/۸۲ را نشان داد. روایی محتوایی این پرسشنامه توسط پنج نفر از اساتید و متخصصان گروه علوم تربیتی و روانشناسی مورد تأیید قرار گرفت (پاک‌مهر، میردورقی، غنایی‌چمن‌آباد و کرمی، ۱۳۹۲). همچنین جهت بررسی میزان انسجام درونی پرسشنامه گرایش به تفکر انتقادی با خرده مقیاس‌های آن، ضرایب همبستگی بین خرده مقیاس‌ها و نمره کل، حاکی از آن بود که تمام خرده مقیاس‌ها با نمره کلی گرایش به تفکر انتقادی رابطه معناداری داشته است و در مجموع الگوی ضرایب همبستگی بین خرده مقیاس‌ها نشان‌دهنده روابط درونی خوبی بین خرده مقیاس‌ها بود. همچنین نتایج تحلیل عاملی تأییدی، شاخص نیکویی برازش و شاخص نیکویی برازش تعدیل شده را بین ۰/۸۵ تا ۰/۹۰

همبستگی ۵ بعد اصلی از طریق آلفای کرونباخ، ضرایب بین ۰/۵۶ تا ۰/۸۷ گزارش شده است. همچنین جهت بررسی روایی این آزمون از همبستگی بین دو فرم گزارش شخصی (S) و فرم ارزیابی مشاهده گر (R)، استفاده شد که حداکثر همبستگی به میزان ۰/۶۶ در عامل برون‌گرایی و حداقل آن به میزان ۰/۴۵ در عامل سازگاری گزارش شده است. در پژوهش خوشنویس، افروز و اسماعیلی (۱۳۹۳) ضریب آلفای کرونباخ ۵ مؤلفه پرسشنامه شخصیتی نئو (NEO) بین ۰/۷۱ تا ۰/۸۲ گزارش شده است.

مقیاس عزت نفس روزنبرگ^۱: این مقیاس توسط روزنبرگ (۱۹۶۵) ساخته شده است و ۱۰ گویه دارد که احساس کلی فرد در مورد حرمت خود را مشخص می‌کند. نمره گذاری آن بر اساس مقیاس ۵ درجه‌ای لیکرت انجام می‌شود. شیوه نمره گذاری مقیاس به این ترتیب است: پاسخ موافق به هریک از عبارت‌های ۱ تا ۵ (+۱)، پاسخ مخالف به هریک از عبارت‌های ۱ تا ۵ (-۱)، پاسخ موافق به هریک از عبارت‌های ۶ تا ۱۰ (-۱)، پاسخ مخالف به هریک از عبارت‌های ۶ تا ۱۰ (+۱) دریافت می‌کند. پس از جمع جبری کل نمرات، نمره بالاتر از صفر نشان‌دهنده عزت نفس بالا و نمره کمتر از صفر نشان‌دهنده عزت نفس پایین است. نمره (+۱۰) نشان‌دهنده عزت نفس خیلی پایین است؛ بنابراین، هرچه نمره بالاتر باشد، به همان اندازه سطح عزت نفس بالاتر خواهد بود و برعکس (وکیلان، پورجندقی و خرسندی، ۱۳۹۷). ضریب آلفای کرونباخ این پرسشنامه در نمونه‌ای به حجم ۲۵۰ نفر از دانشجویان برابر با ۰/۸۱ گزارش شده است (قربانی، واتسون، قراملکی، موریس و هود، ۲۰۰۲). ضرایب بازآزمایی این مقیاس با فاصله زمانی یک، دو و سه هفته به ترتیب ۰/۷۷، ۰/۷۳ و ۰/۷۸ به دست آمده است (زاده‌محمدی، عابدی و خانجانی، ۱۳۸۷). در پژوهش مؤمنی، شهیدی، موتابی و حیدری (۱۳۹۲) پایایی این مقیاس برحسب ضریب آلفای کرونباخ ۰/۷۹ گزارش شد. همچنین در پژوهش رجیبی و بهلول (۱۳۸۶) برای بررسی روایی واگرای این مقیاس از مقیاس وسواس مرگ استفاده شد. ضریب همبستگی بین مقیاس عزت نفس روزنبرگ و وسواس مرگ در مورد ۱۲۱ دانشجو ۰/۳۴- (p< ۰/۰۰۰۱)، در مورد ۶۶ دانشجوی پسر ۰/۴۴- (p< ۰/۰۰۰۱) و

2. Critical Thinking Disposition Inventory

3. Innovativeness

1. Rosenberg Self-Esteem Scale (RSES)

پرسشنامه باورهای غیرمنطقی در دو مرحله با فاصله زمانی یک‌ماه در مورد ۳۰ دانشجو (۱۸ زن و ۱۲ مرد) اجرا و ضرایب همبستگی بین مؤلفه‌ها در دو مرحله اجرا محاسبه شد. نتایج نشان داد که ضریب آلفای کرونباخ برای مؤلفه‌های خودکم‌ارزش‌شماری، ترس و نگرانی غیرواقعی، خودستایی نامعقول، افکار کلیشه‌ای، اعتقاد به کنترل توسط عوامل بیرونی و کمال‌گرایی منفی به ترتیب برابر ۰/۹۲۰، ۰/۶۳۵، ۰/۶۳۱، ۰/۷۱۰، ۰/۶۱۲، ۰/۶۲۶، ۰/۹۱۰ است. همچنین ضرایب همبستگی دو مرحله اجرا برای مؤلفه‌ها با همین ترتیب برابر با ۰/۷۱، ۰/۶۵، ۰/۶۵، ۰/۵۴، ۰/۵۶ و ۰/۴۸ به دست آمد (خرسندی و همکاران، ۱۳۹۹).

یافته‌ها

تعداد نمونه پژوهش برابر با ۳۶۳ نفر بود که ۱۷۱ نفر (۴۷/۱ درصد) از شرکت‌کنندگان زن و ۱۹۲ نفر (۵۲/۹ درصد) مرد بودند. به لحاظ سن ۹۷ نفر (۲۶/۷ درصد) کمتر از ۲۵ سال، ۷۳ نفر (۲۰/۱ درصد) ۲۶ تا ۳۰ سال، ۷۵ نفر (۲۰/۷ درصد) ۳۱ تا ۳۵ سال، ۷۷ نفر (۲۱/۲ درصد) ۳۶ تا ۴۰ سال و ۴۱ نفر (۱۱/۳ درصد) بالاتر از ۴۰ سال داشتند. همچنین، ۲۲۲ نفر (۶۱/۲ درصد) از شرکت‌کنندگان مجرد و ۱۴۱ نفر (۳۸/۸ درصد) متأهل بودند. همچنین، ۱۶۹ نفر (۴۶/۶ درصد) از شرکت‌کنندگان در مقطع کارشناسی و ۱۹۴ نفر (۵۳/۴ درصد) در مقطع کارشناسی ارشد مشغول به تحصیل بودند.

نشان داد که بیان‌گر برازش مدل است. به عبارت دیگر، تحلیل تأییدی نشان داد که ۳۳ سؤال مقیاس، دارای بار عاملی بالا با سه عامل خلایقیت، بلوغ شناختی و درگیری ذهنی بوده و تعداد مؤلفه‌های تأیید شده، برابر تعداد عامل‌های استخراج شده توسط طراح آزمون است.

پرسشنامه باورهای غیرمنطقی (نسخه ایرانی): پرسشنامه باورهای غیرمنطقی بر اساس نظریه عقلانی - هیجانی - رفتاری الیس، خطاهای شناختی بک و طرحواره‌های ناسازگار اولیه یانگ با ۱۷۵ پرسش چهاردرجه‌ای (کاملاً موافقم=۱ تا کاملاً مخالفم=۴) توسط خرسندی و همکاران (۱۳۹۹) در ۴۱ سؤال تدوین شد. پرسشنامه به صورت مقدماتی در مورد گروه نمونه ۱۰۰ نفری از دانشجویان اجرا و پس از محاسبه ضریب آلفای کرونباخ و حذف پرسش‌های نامناسب، پرسشنامه بار دیگر مورد بررسی و ارزیابی قرار گرفت. پرسشنامه نهایی باورهای غیرمنطقی با ۴۱ پرسش و شش مؤلفه (۱. خودکم‌ارزش‌شماری ۲. ترس و نگرانی غیرواقعی ۳. خودستایی نامعقول ۴. افکار کلیشه‌ای ۵. اعتقاد به کنترل توسط عوامل بیرونی ۶. کمال‌گرایی منفی) تدوین شد. ضریب آلفای کرونباخ مؤلفه‌های استخراج شده برای نمره کل برابر با ۰/۹۱ و برای مؤلفه‌های خود کم‌ارزش‌شماری ۰/۹۲، ترس و نگرانی غیرواقعی ۰/۶۳، خودستایی نامعقول ۰/۶۳، افکار کلیشه‌ای ۰/۷۱، اعتقاد به کنترل توسط عوامل بیرونی ۰/۶۱ و کمال‌گرایی منفی ۰/۶۲ به دست آمد. علاوه بر این،

جدول ۱. میانگین، انحراف استاندارد و مفروضه‌های نمره متغیرهای پژوهش

متغیر	میانگین	انحراف استاندارد	چولگی	کشیدگی	ضریب تحمل	تورم واریانس (VIF)
شخصیت - روان‌رنجورخویی	۲۰/۸۳	۸/۳۳	۰/۲۴۰	-۰/۸۰۳	۰/۷۰۲	۱/۴۲۵
شخصیت - برون‌گرایی	۲۹/۱۵	۶/۸۸	-۰/۱۰۴	-۰/۳۴۹	۰/۸۹۶	۱/۱۱۶
شخصیت - باز بودن به تجربه	۲۶/۶۳	۵/۹۳	۰/۱۳۶	-۰/۵۰۴	۰/۶۷۵	۱/۴۸۱
شخصیت - سازگاری	۲۹/۹۰	۷/۶۴	-۰/۰۸۰	-۰/۵۹۹	۰/۸۲۴	۱/۲۱۴
شخصیت - وظیفه‌شناسی	۳۱/۲۵	۸/۹۵	-۰/۲۲۷	-۰/۹۹۵	۰/۷۶۷	۱/۳۰۴
عزت نفس	۴/۴۲	۵/۲۰	-۰/۰۶۹	-۱/۰۹۱	۰/۷۸۷	۱/۲۷۰
تفکرانتقادی - گرایش به خلایقیت	۲۰/۲۹	۵/۲۲	-۰/۱۵۶	-۰/۸۷۸	۰/۵۱۳	۱/۹۵۱
تفکرانتقادی - گرایش به یختگی	۱۶/۲۳	۴/۱۷	-۰/۰۳۴	-۰/۹۲۴	۰/۵۹۵	۱/۶۸۰
تفکرانتقادی - گرایش به تعهد	۴۱/۰۱	۱۰/۲۹	-۰/۰۲۵	-۰/۷۱۰	۰/۴۴۹	۲/۲۲۷
باور غیرمنطقی - خودکم‌ارزش‌شماری	۵۶/۶۱	۱۴/۹۲	-۰/۴۸۱	۰/۹۲۸	-	-
باور غیرمنطقی - ترس و نگرانی غیرواقعی	۱۶/۴۴	۴/۵۸	-۰/۴۸۰	-۰/۶۶۸	-	-
باور غیرمنطقی - خودستایی نامعقول	۱۲/۹۱	۴/۰۹	-۰/۳۳۵	-۰/۷۸۴	-	-
باور غیرمنطقی - افکار کلیشه‌ای	۱۳/۱۸	۳/۹۵	-۰/۱۴۹	-۱/۰۳۹	-	-
باور غیرمنطقی - اعتقاد به کنترل توسط عوامل بیرونی	۹/۵۰	۲/۳۳	-۰/۸۵۳	-۰/۰۳۹	-	-
باور غیرمنطقی - کمال‌گرایی منفی	۶/۱۳	۱/۶۸	-۰/۴۶۹	-۰/۷۵۶	-	-

جدول ۱ میانگین، انحراف استاندارد و مفروضه‌های متغیرهای پژوهش را نشان می‌دهد. جدول فوق نشان می‌دهد که چولگی و کشیدگی بین ± 2 قرار دارند؛ بنابراین توزیع داده‌های متغیرهای پژوهش طبیعی است. مقدار دوربین واتسون در فاصله مجاز $1/5$ تا

جدول ۲ مائیس همبستگی ویژگی‌های شخصیتی و عزت نفس و باورهای غیرمنطقی با میانجیگری تفکر انتقادی در دانشجویان

متغیرهای تحقیق	۱	۲	۳	۴	۵	۶	۷	۸	۹	۱۰	۱۱	۱۲	۱۳	۱۴
۱. شخصیت - روان‌رنجورخویی	-													
۲. شخصیت - برون‌گرایی	۰/۱۳۲°	-												
۳. شخصیت - باز بودن به تجربه	۰/۳۰۶°	۰/۲۴۹°	-											
۴. شخصیت - سازگاری	۰/۳۳۹°	۰/۲۲۷°	۰/۲۵۱°	-										
۵. شخصیت - وظیفه‌شناسی	۰/۳۵۷°	۰/۱۱۸°	۰/۳۰۲°	۰/۲۳۳°	-									
۶. عزت نفس	۰/۱۹۷°	۰/۱۷۱°	۰/۳۳۲°	۰/۰۷۷°	۰/۱۵۸°	-								
۷. تفکر انتقادی - گرایش به خلاقیت	۰/۳۵۲°	۰/۱۲۵°	۰/۴۱۱°	۰/۱۳۱°	۰/۳۶۵°	۰/۳۵۸°	-							
۸. تفکر انتقادی - گرایش به پختگی	۰/۴۲۶°	۰/۱۷۶°	۰/۳۹۵°	۰/۱۸۴°	۰/۳۵۱°	۰/۳۱۸°	۰/۵۰۷°	-						
۹. تفکر انتقادی - گرایش به تعهد	۰/۳۶۷°	۰/۱۷۸°	۰/۴۸۸°	۰/۱۹۳°	۰/۳۶۹°	۰/۴۰۸°	۰/۶۵۹°	۰/۵۵۲°	-					
۱۰. باور غیرمنطقی - خود کم ارزش شماری	۰/۳۱۲°	۰/۰۷۷°	۰/۳۵۷°	۰/۰۷۵°	۰/۳۲۴°	۰/۲۹۸°	۰/۴۳۶°	۰/۳۵۵°	۰/۳۳۷°	-				
۱۱. باور غیرمنطقی - ترس و نگرانی غیرواقعی	۰/۱۹۰°	۰/۰۳۸°	۰/۱۷۹°	۰/۰۵۴°	۰/۲۴۲°	۰/۱۹۷°	۰/۲۵۵°	۰/۲۲۹°	۰/۱۴۰°	۰/۵۵۶°	-			
۱۲. باور غیرمنطقی - خود ستایی نامعقول	۰/۲۲۶°	۰/۰۲۵°	۰/۲۷۵°	۰/۰۳۰°	۰/۱۸۴°	۰/۲۸۳°	۰/۳۴۷°	۰/۲۷۲°	۰/۲۰۸°	۰/۴۲۰°	۰/۴۶۷°	-		
۱۳. باور غیرمنطقی - افکار کلیشه‌ای	۰/۳۱۶°	۰/۰۴۴°	۰/۲۴۵°	۰/۱۲۶°	۰/۳۱۵°	۰/۱۸۷°	۰/۲۳۹°	۰/۲۶۵°	۰/۲۶۰°	۰/۴۷۰°	۰/۴۰۶°	۰/۲۶۷°	-	
۱۴. باور غیرمنطقی - اعتقاد به کنترل توسط عوامل بیرونی	۰/۱۸۵°	۰/۰۵۴°	۰/۲۳۲°	۰/۰۴۹°	۰/۲۲۹°	۰/۲۲۸°	۰/۳۰۰°	۰/۲۵۸°	۰/۲۵۸°	۰/۵۴۹°	۰/۳۵۰°	۰/۲۶۶°	۰/۳۴۸°	-
۱۵. باور غیرمنطقی - کمال‌گرایی منفی	۰/۲۵۴°	۰/۰۴۷°	۰/۲۱۳°	۰/۱۶۰°	۰/۱۶۴°	۰/۱۷۳°	۰/۲۱۶°	۰/۱۹۵°	۰/۱۸۲°	۰/۴۴۰°	۰/۳۵۷°	۰/۳۶۵°	۰/۳۸۷°	۰/۲۳۱°

**P>۰/۰۱ و *P>۰/۰۵

جدول ۲ نشان می‌دهد که عامل روان‌رنجورخویی شخصیت به صورت مثبت و عامل‌های باز بودن به تجربه و وظیفه‌شناسی به صورت منفی و در سطح معناداری $0/01$ با همه مؤلفه‌های باورهای غیرمنطقی همبسته بودند. عامل سازگاری در شخصیت تنها با مؤلفه‌های افکار کلیشه‌ای و کمال‌گرایی منفی باورهای غیرمنطقی به صورت منفی و به ترتیب در سطح معناداری $0/05$ و $0/01$ همبسته بود. عزت نفس به مانند هر سه مؤلفه تفکر انتقادی (گرایش به خلاقیت، گرایش به پختگی و گرایش به تعهد) به صورت منفی و در سطح معناداری $0/01$ با باورهای غیرمنطقی همبسته بودند.

همان‌طور که جدول ۳ نشان می‌دهد، استفاده از روش تحلیل عامل تأییدی نشان داد که همه شاخص برازندگی از برازش مدل اندازه‌گیری پژوهش با داده‌های گردآوری شده حمایت می‌کند (AGFI= ۰/۹۳۴، GFI= ۰/۹۶۰، CFI= ۰/۹۶۲، $\phi^2/df= 2/52$) و (RMSEA= ۰/۰۶۵). جدول ۴ بار عاملی، خطای استاندارد و نسبت

جدول ۳. شاخص‌های برازش مدل معادلات ساختاری		
شاخص‌های برازندگی	مدل اندازه‌گیری	نقطه برش ۱
مجذور کای	۶۵/۵۸	-
درجه آزادی مدل	۲۶	-
ϕ^2/df	۲/۵۲	کمتر از ۳
GFI ^۲	۰/۹۶۰	> ۰/۹۰
AGFI ^۳	۰/۹۳۴	> ۰/۸۵۰
CFI ^۴	۰/۹۶۲	> ۰/۹۰
RMSEA ^۵	۰/۰۶۵	< ۰/۰۸

۱. نقاط برش براساس دیدگاه کلاین (۲۰۱۶)

۲. Godness Fit Index

۳. Adjusted Goodness Fit Index

۴. Comparative Fit Index

۵. Root Mean Square Error of Approximation

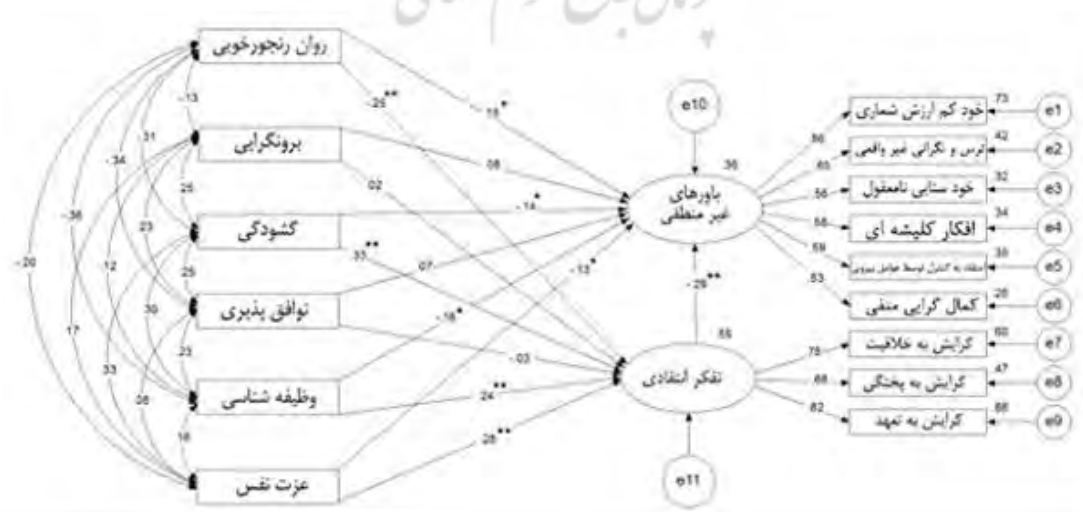
جدول ۴. پارامترهای مدل اندازه گیری پژوهش در تحلیل عاملی تأییدی				
متغیر مکنون- نشان گر	b	β	SE	t
باور غیر منطقی - خود کم ارزش شماری	۱	۰/۸۶۳		
باور غیر منطقی - ترس و نگرانی غیرواقعی	۰/۲۲۴	۰/۶۴۷	۰/۰۱۸	۱۲/۲۸**
باور غیر منطقی - خود ستایی نامعقول	۰/۱۷۷	۰/۵۵۷	۰/۰۱۷	۱۰/۳۹**
باور غیر منطقی - افکار کلیشه ای	۰/۱۷۵	۰/۵۶۹	۰/۰۱۶	۱۰/۶۵**
باور غیر منطقی - اعتقاد به کنترل توسط عوامل بیرونی	۰/۱۰۷	۰/۵۹۳	۰/۰۱۰	۱۱/۱۵**
باور غیر منطقی - کمال گرایی منفی	۰/۰۶۹	۰/۵۲۶	۰/۰۰۷	۹/۷۶**
تفکر انتقادی - گرایش به خلاقیت	۱	۰/۸۱۴		
تفکر انتقادی - گرایش به پختگی	۰/۶۴۸	۰/۶۶۳	۰/۰۵۵	۱۱/۸۳**
تفکر انتقادی - گرایش به تعهد	۱/۹۴۰	۰/۸۰۱	۰/۱۴۵	۱۳/۴۱**

عزت نفس و تفکر انتقادی، مجموع ۳۶ درصد از واریانس باورهای غیرمنطقی را تبیین می کنند.

مدل ساختاری: در مدل ساختاری پژوهش حاضر چنان فرض شده بود که صفات شخصیت به همراه عزت نفس هم به صورت مستقیم و هم با میانجی گری تفکر انتقادی، باورهای غیرمنطقی را پیش بینی می کند. چگونگی برازش مدل ساختاری با استفاده از روش مدل یابی معادلات ساختاری مورد آزمون قرار گرفت و نتایج نشان داد که مدل ساختاری با داده های گردآوری شده برازش قابل قبول دارد ($\chi^2/df = 1/89$, $\chi^2/N = 363$, $df = 68 = 128/70$, $GFI = 0/955$, $CFI = 0/960$, $AGFI = 0/921$ و $RMSEA = 0/050$). بدین ترتیب در پاسخ به سؤال ششم چنین نتیجه گیری شد که مدل ساختاری پژوهش با داده های گردآوری شده برازش دارد. جدول ۵ ضرایب مسیر کل، مستقیم و غیر مستقیم بین متغیرهای پژوهش در مدل ساختاری را نشان می دهد.

جدول ۴ نشان می دهد که روابط بین عاملها و نشانگرهای مربوط به آنها معنادار و در جهت مورد انتظار است. بالاترین بار عاملی متعلق به نشانگر خود کم ارزش شماری ($\beta = 0/863$) و پایین ترین بار عاملی متعلق به نشانگر کمال گرایی منفی ($\beta = 0/526$) متغیر مکنون باورهای غیرمنطقی بود. طبق دیدگاه تاباچینک و فیدل (۲۰۰۷) بارهای عاملی ۰/۷۱ و بالاتر از آن عالی، بارهای بین ۰/۶۳ تا ۰/۷۰ خیلی خوب، بارهای بین ۰/۵۵ تا ۰/۶۲ خوب، بارهای بین ۰/۴۵ تا ۰/۵۵ نسبتاً خوب، بارهای بین ۰/۳۲ تا ۰/۴۴ پایین و بارهای پایین تر از ۰/۳۲ ضعیف محسوب می شود. بدین ترتیب با توجه به این که بارهای عاملی همه نشانگرها بالاتر از ۰/۳۲ بوده و بنابراین همه آنها از توان لازم برای اندازه گیری متغیرهای مکنون پژوهش حاضر برخوردار بودند.

در مدل شکل ۲ ملاحظه می شود که مجموع مجذور همبستگی های چندگانه برای متغیر باورهای غیرمنطقی برابر با ۰/۳۶ به دست آمده است. این یافته بیان گر آن است که صفات شخصیت،

شکل ۲. مدل ساختاری پژوهش در تبیین رابطه صفات شخصیت و عزت نفس با باورهای غیرمنطقی براساس نقش میانجی گر تفکر انتقادی

جدول ۵. ضرایب مسیر کل و مستقیم و غیر مستقیم بین متغیرهای پژوهش در مدل ساختاری

متغیر پیش بین	b	S.E	β	sig
عزت نفس ← باورهای غیرمنطقی	-۰/۵۱۱	۰/۱۲۶	-۰/۲۰۸	۰/۰۰۱
وظیفه‌شناسی ← باورهای غیرمنطقی	-۰/۳۲۸	۰/۰۷۶	-۰/۲۳۰	۰/۰۰۱
سازگاری ← باورهای غیرمنطقی	۰/۱۲۳	۰/۰۹۴	۰/۰۷۴	۰/۱۸۱
باز بودن به تجربه ← باورهای غیرمنطقی	-۰/۴۹۵	۰/۱۳۴	-۰/۲۳۲	۰/۰۰۱
برونگرایی ← باورهای غیرمنطقی	۰/۱۳۵	۰/۰۹۷	۰/۰۷۳	۰/۱۵۳
روان‌رنجورخویی ← باورهای غیرمنطقی	۰/۳۳۶	۰/۰۸۳	۰/۲۱۹	۰/۰۰۱
عزت نفس ← باورهای غیرمنطقی	-۰/۳۱۳	۰/۱۳۹	-۰/۱۲۸	۰/۰۳۷
وظیفه‌شناسی ← باورهای غیرمنطقی	-۰/۲۲۹	۰/۰۸۵	-۰/۱۶۱	۰/۰۱۴
سازگاری ← باورهای غیرمنطقی	۰/۱۰۹	۰/۰۹۳	۰/۰۶۵	۰/۲۳۹
باز بودن به تجربه ← باورهای غیرمنطقی	-۰/۲۹۴	۰/۱۴۰	-۰/۱۳۸	۰/۰۴۶
برونگرایی ← باورهای غیرمنطقی	۰/۱۴۶	۰/۰۹۵	۰/۰۷۹	۰/۱۱۸
روان‌رنجورخویی ← باورهای غیرمنطقی	۰/۲۲۶	۰/۰۸۹	۰/۱۴۸	۰/۰۱۵
عزت نفس ← باورهای غیرمنطقی	-۰/۹۰۵	۰/۲۹۱	-۰/۲۸۷	۰/۰۰۱
وظیفه‌شناسی ← باورهای غیرمنطقی	-۰/۱۹۸	۰/۰۷۲	-۰/۰۸۱	۰/۰۰۱
سازگاری ← باورهای غیرمنطقی	-۰/۰۹۹	۰/۰۳۹	-۰/۰۶۹	۰/۰۰۲
باز بودن به تجربه ← باورهای غیرمنطقی	۰/۰۱۴	۰/۰۲۶	۰/۰۰۸	۰/۵۳۷
برونگرایی ← باورهای غیرمنطقی	-۰/۲۰۱	۰/۰۷۴	-۰/۰۹۴	۰/۰۰۱
روان‌رنجورخویی ← باورهای غیرمنطقی	-۰/۰۱۱	۰/۰۲۸	-۰/۰۰۶	۰/۶۴۴
عزت نفس ← باورهای غیرمنطقی	۰/۱۰۹	۰/۰۴۶	۰/۰۷۱	۰/۰۰۱

بحث و نتیجه‌گیری

هدف پژوهش حاضر، ارائه مدلی برای پیش‌بینی باورهای غیرمنطقی بر اساس ویژگی‌های شخصیتی و عزت‌نفس در دانشجویان با نقش میانجی‌گری تفکرانتقادی در دانشجویان بود. نتایج نشان داد مدل ساختاری با داده‌های گردآوری شده برازش قابل قبول دارد همچنین یافته‌های تحلیل نشان داد که مجموع مجذور همبستگی‌های چندگانه برای متغیر باورهای غیرمنطقی برابر با ۰/۳۶ است. این یافته بیانگر آن است که صفات شخصیت، عزت‌نفس و تفکرانتقادی مجموعاً ۳۶ درصد از واریانس باورهای غیرمنطقی را تبیین می‌کنند. با توجه به نتایج می‌توان نتیجه گرفت تفکرانتقادی می‌تواند به عنوان یک میانجی تأثیرگذار در ارتباط بین ابعاد شخصیت و عزت‌نفس با باورهای غیرمنطقی عمل کند. به عبارت دیگر، عزت‌نفس و ابعاد شخصیت هم به‌طور مستقیم و هم به‌طور غیرمستقیم از طریق تفکرانتقادی بر شکل‌گیری باورهای غیرمنطقی تأثیر می‌گذارند. یافته به دست آمده با نتایج پژوهش‌های پولادی ری‌شهری و گلکام (۱۳۹۶)، ذوقی‌پایدار و همکاران (۱۳۹۵)، نجفی (۲۰۱۶)، اونیوگبو و همکاران (۲۰۲۰)، یلدیز و همکاران (۲۰۱۸)، استفسون و همکاران (۲۰۱۸)، ساوا و همکاران

(۲۰۱۱) گومان و شعیب (۲۰۱۳)، سامار و همکاران (۲۰۱۳) همسو است.

در تبیین یافته‌های بخشی از نتایج این پژوهش می‌توان بیان کرد که باورهای غیرمنطقی افکاری هستند که بر روان فرد سلطه دارند و عامل تعیین‌کننده نحوه تعبیر و تفسیر و معنی دادن به رویدادها و تنظیم‌کننده کیفیت و کمیت رفتارها و عواطف‌اند (کورسینی، ۲۰۱۱). عوامل مختلف فردی و محیطی می‌توانند در شکل‌گیری باورها نقش داشته باشند. به عنوان نمونه، موریتز و روبرتز (۲۰۱۸) معتقدند که افراد بر اساس الگوهای شخصیتی، نیازها، انتظارات، انگیزه‌های خود، باورها و اهداف خاصی دارند. همچنین برخی بررسی‌ها نشان می‌دهد که عزت‌نفس پایین نیز با رفتارهای اشتغال‌ذهنی و باورهای غیرمنطقی درباره خود ارتباط منفی دارد (پریچارد، ۲۰۱۰). یا برخی پژوهش‌ها به این نتیجه رسیده‌اند که تفکرانتقادی در کاهش باورهای غیرمنطقی نقش دارد (احمدپور مبارکه، ۱۳۹۰). بنابراین به نظر می‌رسد ویژگی‌های شخصیتی، عزت‌نفس و تفکرانتقادی می‌توانند عوامل مؤثری بر باورهای منطقی یا غیرمنطقی باشند. در عین حال برای دست یافتن و پیش‌بینی باورهای غیرمنطقی هر جامعه‌ای باید به ویژگی‌های خاص آن جامعه نیز توجه کرد، چرا

می‌شوند، چرا که تفکر انعطاف‌پذیرتری دارند. علاوه بر این دانشجویانی که از صفت وظیفه‌شناسی بیشتر برخوردارند، به طور معمول ویژگی‌هایی چون تفکر قبل از عمل، به تأخیراندازی ارضاء خواسته‌ها، رعایت قوانین و هنجارها و سازمان‌دهی و اولویت‌بندی تکلیف‌ها و موفقیت در حوزه تحصیل را دارند که این موارد می‌تواند به کاهش باورهای غیرمنطقی چون خودکم‌ارزش‌شماری، ترس و نگرانی غیرواقعی، و اعتقاد به کنترل توسط عوامل بیرونی منجر شود. از محدودیت‌های مهم این پژوهش می‌توان به ابزار پژوهش اشاره کرد که بر مبنای فرهنگ غرب تدوین و هنجاریابی شده است که می‌تواند نتایج پژوهش را دستخوش؛ بنابراین پیشنهاد می‌شود که پرسشنامه‌ها همانند پرسشنامه باورهای غیرمنطقی که بومی‌سازی شده است، بر اساس جمعیت و فرهنگ ایران تدوین و هنجاریابی شود تا نتایج حاصل از آن بتواند وضعیت فعلی دانشجویان ایرانی را بهتر توصیف کند. همچنین کم‌حوصلگی، سختی در جلب حمایت جهت تکمیل پرسشنامه‌ها از دیگر محدودیت‌ها و سختی‌های پژوهش حاضر بود که پیشنهاد می‌شود در پژوهش‌های آتی از امکانات فضای مجازی و پرسشنامه‌های الکترونیکی استفاده شود. از جمله دستاوردهای این پژوهش می‌تواند ترغیب درمانگران به ایجاد راهکارهایی برای تغییر در شناخت، افکار، عملکردها، عواطف و شناخت ابعاد شخصیتی دانشجویان به عنوان قشر جوان و فرهیخته جامعه باشد.

منابع

- احمدپور مبارکه، محبوبه (۱۳۹۰). تأثیر آموزش تفکرانتقادی بر کاهش باورهای غیرمنطقی دانش‌آموزان دختر سال اول دبیرستان شهرستان مبارکه. پایان‌نامه کارشناسی ارشد رشته مشاوره مدرسه. دانشگاه علامه طباطبایی. پردیس آموزش‌های نیمه حضوری دانشگاه علامه طباطبایی.
- افشار، سارا (۱۳۹۵). مقایسه سلامت معنوی، با باورهای غیرمنطقی دانشجویان دختر و پسر مقطع کارشناسی، کارشناسی ارشد و دکتری دانشگاه کاشان. پژوهش در دین و سلامت، ۲(۳)، ۳۴-۲۵.
- بشارت، محمدعلی؛ زمانی فروشانی، نسرين؛ معافی، علیرضا (۱۳۹۶). نقش میانجی‌گر راهبردهای نظم‌جویی شناختی هیجان در رابطه بین ویژگی‌های شخصیتی و درماندگی روانشناختی در خواهر و برادرهای کودکان مبتلا به سرطان. مجله علوم روانشناختی، ۱۶(۶۲)، ۱۹۷-۱۷۹.

که باورها تابعی از عوامل فردی و محیطی هستند و این عوامل فردی و محیطی برای هر جامعه‌ای شرایط متفاوت و خاص خودش را دارد. در پژوهش حاضر، جامعه مورد نظر، دانشجویان بودند. بنابراین برای پیش‌بینی باورهای غیرمنطقی و بررسی عوامل تأثیرگذار بر آن در دانشجویان باید به ویژگی‌های این جامعه نیز توجه کرد. پژوهش‌های متعدد نشان داده است که دانشجویان به واسطه حضور در محیط دانشگاهی و شرایط خاص این دوران برخی حالات و رفتارهای نامساعد روانشناختی مانند اضطراب و افسردگی را ممکن است تجربه کنند (ذوالفقاری، ۱۳۹۸)؛ علاوه بر این، دانشجویان در فضای آموزشی، اجتماعی و فرهنگی زندگی می‌کنند که به نظر می‌رسد کمتر به تفکرانتقادی پرداخته می‌شود؛ بنابراین نداشتن مهارت تحلیل، ترکیب و ارزیابی اطلاعات یا به بیان دیگر تفکرانتقادی، باعث می‌شود که بسیاری از باورهای غیرمنطقی در این گروه به چالش کشیده نشود و در نتیجه این باورهای غیرمنطقی ایجاد و یا حفظ شود. همچنین شخصیت به عنوان یک عامل بنیادین در تمام جوامع به عنوان یک عامل مؤثر بر جنبه‌های مختلف زندگی از جمله باورها محسوب می‌شود و دانشجویان نیز از این قاعده مستثنی نیستند؛ ضمن این که دانشجویان در شرایط سنی و رشدی قرار دارند که نیاز است شخصیت خود را بشناسند و به بهینه‌سازی آن بپردازند (خرسندی و همکاران، ۱۳۹۹).

لازم به ذکر است که نتیجه به دست آمده نشان می‌دهد صفات شخصیت، عزت‌نفس و تفکرانتقادی در مجموع ۳۶ درصد از واریانس باورهای غیرمنطقی را تبیین می‌کنند. در واقع ۶۴ درصد از واریانس باورهای غیرمنطقی توسط عوامل دیگری تبیین می‌شود که در این پژوهش مورد بررسی قرار نگرفته است. به احتمال زیاد عوامل دیگری چون عوامل فرهنگی، خانوادگی، اقتصادی، سیاسی و اجتماعی و... بر باورهای غیرمنطقی تأثیرگذار هستند که این پژوهش به آنها نپرداخته است و لازم است برای بررسی دقیق‌تر، پژوهش‌های بیشتری در این زمینه انجام شود. به نظر می‌رسد لازمه دانشجو بودن، جستجو، بررسی و مطالعه مسائل بیش از آن چیزی است که استاد به او می‌گوید، بنابراین دانشجویان در شرایط فرهنگی و اجتماعی قرار دارند که علاقه دارند سؤال کنند و آماده هستند با مسائل سیاسی، اجتماعی و اخلاقی جدیدی روبرو شوند، به عبارت دیگر باید از گشودگی بیشتری برخوردار باشند. عمدتاً این دانشجویان کمتر درگیر باورهای غیرمنطقی همچون افکار کلیشه‌ای

- پاک‌مهر، حمیده؛ میردورقی، فاطمه؛ غنایی‌چمن‌آباد، علی و کرمی، مرتضی (۱۳۹۲). رواسازی، اعتباریابی و تحلیل عاملی مقیاس گرایش به تفکرانتقادی ریکس در مقطع متوسطه. *فصلنامه اندازه‌گیری تربیتی*، ۳(۱۱)، ۵۳-۳۳.
- پولادی ری شهری، علی و صدیقه، گلکام (۱۳۹۶). بررسی رابطه بین باورهای غیرمنطقی با میزان اعتماد به نفس در فرزندان خانواده های طلاق. *چهارمین کنفرانس بین‌المللی نوآوری‌های اخیر در روانشناسی، مشاوره و علوم رفتاری*. تهران دانشگاه نیکان.
- حامدی، بتول؛ شفیع‌آبادی، عبدالله؛ نوایی‌نژاد، شکوه و دلاور، علی (۱۳۹۲). بررسی اثربخشی رویکرد درمانی نظام‌های زبان مشارکتی بر افزایش میزان خودکارآمدی زوج‌های دانشجوی. *پژوهش‌های مشاوره*، ۱۲(۴۸)، ۷۶-۵۷.
- خرسندپور، توران؛ رضاخانی، سیمین دخت؛ شریفی، حسن پاشا (۱۳۹۹). ساخت و استانداردسازی پرسشنامه باورهای غیرمنطقی (نسخه ایرانی) در بین دانشجویان. *مجله دانشکده پزشکی دانشگاه علوم پزشکی مشهد*، ۶۳(۱)، ۲۲۵۶-۲۲۴۶.
- خوشنویس، الهه؛ افروز، غلامعلی و اسماعیلی، علیرضا (۱۳۹۲). تعیین سهم ادراک خطر بر اساس ویژگی‌های شخصیتی در رانندگان خطرآفرین. *روانشناسی کاربردی*، ۸(۲)، ۸۴-۷۱.
- شریفی، نسترن و شریفی، حسن پاشا (۱۳۸۹). روش‌های تحقیق در علوم رفتاری. تهران: انتشارات سخن.
- راستجو، سعیده؛ سپهر، حمید و زندوانیان، احمد (۱۳۹۳). بررسی رابطه گرایش به تفکرانتقادی، رویکردهای یادگیری و عملکرد تحصیلی در دانشجویان کارشناسی ارشد دانشگاه یزد. *آموزش عالی ایران*، ۶(۳)، ۸۴-۶۳.
- رجبی، علامرضا و بهلول، نسرين (۱۳۸۶). سنجش پایایی و روایی مقیاس عزت‌نفس روزنبرگ دانشجویان سال اول دانشگاه شهید چمران. *پژوهش‌های تربیتی و روانشناختی*، ۳(۲)، ۴۸-۳۳.
- ریو، جان مارشال (۱۳۹۶). *انگیزش و هیجان*. ترجمه یحیی سید محمدی (۱۳۹۶). تهران: ویرایش (انتشار اثر به زبان اصلی، ۱۹۹۱).
- زاده‌محمدی، علی؛ ابدی، علیرضا و خانجانی، مهدی (۱۳۸۶). بهبود حرمت خود و کارآمدی نوجوانان. *روانشناسان ایرانی*، ۴(۱۵)، ۲۵۲-۲۴۵.
- ذوالفقاری، حسین (۱۳۹۸). تأثیر آموزش راهبردهای فراشناختی (RFSQP) بر ارتقاء تفکر انتقادی دانشجویان آموزش از راه دور. *مجله علوم روانشناختی*، ۱۸(۸۴)، ۲۳۳۶-۲۳۲۹.
- ذوقی پایدار، محمدرضا، نبی‌زاده، صفدر و حسینی، هاجر (۱۳۹۵). پیش‌بینی عزت‌نفس بر اساس باورهای غیرمنطقی و ابعاد کمال‌گرایی،
- سومین کنفرانس بین‌المللی روانشناسی، علوم تربیتی و سبک زندگی، تربت‌حیدریه. دانشگاه تربت‌حیدریه.
- فروتن، محمدرضا؛ احدی، حسن؛ عسکری، پرویز؛ صاحبی، علی؛ پیش‌قدم، کاوه (۱۳۹۹). اثربخشی نمایش آهنگین شعر بر عزت‌نفس و امیدواری افراد افسرده‌ی دیستیمیک (افراد افسرده‌خو). *مجله علوم روانشناختی*، ۱۹(۹۱)، ۸۷۴-۸۶۵.
- گروسی فرشی، میرتقی (۱۳۸۰). *رویکردی نوین در ارزیابی شخصیت*. نشر جامعه پژوه: نشر دانیال.
- نجارپوراستادی، سعید؛ اسمخانی اکبرنژاد، هادی و لیوارجانی، شعله (۱۳۸۹). بررسی رابطه ویژگی‌های شخصیتی و باورهای غیرمنطقی با رضایت شغلی در بین کارکنان شرکت سهامی خاص مخابرات استان آذربایجان شرقی. *مجله مدیریت بهره‌وری (فراسوی مدیریت)*، ۴(۱۳)، ۵۸-۳۹.
- وکیلان، کتایون؛ پورجندقی، مریم و خرسندی، محبوبه (۱۳۹۷). تأثیر مشاوره گروهی با رویکرد شناختی - رفتاری بر عزت‌نفس زنان باردار نخست‌زا. *مجله بالینی پرستاری و مامایی*، ۷(۱)، ۷۴-۶۷.
- Adler, M. G., & Fagley, N. S. (2015). Appreciation: individual difference in finding value and meaning as a unique predictor of subjective well-being. *Journal of personality*, 73(3), 79-114.
- Bahreman, M., Saeidi, M & Komasi, S. (2015). Non-Coronary Patients with Severe Chest Pain Show More Irrational Beliefs Compared to Patients with Mild Pain. *Korean Journal of Family Medicine*, 36(4), 180-185.
- Corsini, R.J. (2018). *Current Psychotherapies* (9th ed.). Taylor & Francis.
- Ghorbani, N., Watson, P. J., Ghramaleki, A.F., Morris, R. J. & Hood, R. W. (2002). Muslim-Christian religious orientationscales: Distinctions, correlations, and crosscultural analysis in Iran and the UnitedStates. *The International Journal for thePsychology of Religion*, 12, 69-91.
- Ghumman, A., & Shoaib, M. (2013). Personality traits linked with irrational beliefs: a case of adults, Gujrat-Pakistan. *Middle-East Journal of Scientific Research*, 16(4), 496-501.
- Khani Jeihooni, A., Hidarnia, A., Kaveh, M.H., Hajizadeh, E& Askari, A. (2017). The effect of an educational program based on health belief model and social cognitive theory in prevention of osteoporosis in women. *Journal of Health Psychology*, 22(5), 529-536.
- Mendi, E., & Eldelekioglu, J. (2016). Parental Conditional Regard, Subjective Well-Being and Self-Esteem: *The Mediating Role of Perfectionism. Psychology*, 7, 1276-1295.
- McCrea, R. R., & Casta, P. T. (2004). A contemplated revision of NEO Five- Factor Inventory. *Journal of Personality and Individual Differences*. 36, 587-596.

- Moritz, D., & Roberts, J. E. (2018). Self-Other Agreement and Metaperception Accuracy Across the Big Five: Examining the Roles of Depression and Self-Esteem. *Journal of personality*, 86(2), 296-307.
- Najafi, A. (2016). The relationship between personality traits, irrational beliefs and Couple Burnout. *International Academic Journal of Social Sciences*, 3(1), 8-14.
- Onuigbo, L. N., Onyishi, C. N., & Eseadi, C. (2020). Predictive Influence of Irrational Beliefs on Self-esteem of University Students with Late Blindness. *Journal of Rational-Emotive & Cognitive-Behavior Therapy*, 5(2): 1-26.
- Pritchard, M. (2010). Does Self Esteem Moderate the Relation between Gender and Weight Oreoccupation in Undergraduates? *Personality and Individual Differences* 48, 224-227.
- Sadovnikova, T. (2016). Self-esteem and Interpersonal Relations in Adolescence. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 233(17), 440-444.
- Sakellari, E., Psychogiou, A., Georgiou, M., Papanidi, M., Vlachou, V., & Sapountzi-Krepia, D. (2018). Exploring Religiosity, Self-Esteem, Stress, and Depression Among Students of a Cypriot University. *Journal of Religion and Health*, 57(1), 136-145.
- Samar, S. M., Walton, K. E., & McDermut, W. (2013). Personality Traits Predict Irrational Beliefs. *Journal of Rational-Emotive & Cognitive-Behavior Therapy*, 31(4), 231-242.
- Sava, F. A. (2019). Maladaptive schemas, irrational beliefs, and their relationship with the Five-Factor Personality model. *Journal of Cognitive and Behavioral Psychotherapies*, 9(2), 135-147.
- Sava, F. A., Maricutoiu, L. P., Rusu, S., Macinga, I., & Virga, D. (2011). Implicit and explicit self-esteem and irrational beliefs. *Journal of Cognitive and Behavioral Psychotherapies*, 11(1), 97-111.
- Stephenson, E., Watson, P. J., Chen, Z. J., & Morris, J. M. (2018). Self-Compassion, Self-Esteem, and Irrational Beliefs. *Current Psychology*, 37(4), 809-815.
- Thomaes, S., Poorthuis, A., & Nelemans, S. (2011). Self-esteem. In B. Brown & M. Prinstein (Eds.), *Encyclopedia of Adolescence*, 316-324.
- Turner, M.J. (2016). Rational Emotive Behavior Therapy (REBT), Irrational and Rational Beliefs, and the Mental Health of Athletes. *Frontiers in Psychology*, 7, 14-23.
- Yildiz, M. A., Baytemir, K., & Demirtas, A. S. (2018). Irrational beliefs and perceived stress in adolescents: the role of self-esteem. *Journal of Educational Sciences and Psychology*, 8(1): 55-62.